

RIKSADVOKATEN

Justis- og beredskapsdepartementet
Politiavdelingen
Postboks 8005 Dep.
0030 Oslo

DERES REF.:

VÅR REF.:
2015/00458-001 TFR014
632.1

DATO:
12.03.2015

FREMSTILLINGSFRISTEN VED PÅGRIPELSE – FORHOLDET TIL MENNESKERETTIGHETENE

FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter (SP) artikkel 9 nr. 3 slår som kjent fast at en pågrepet person *omgående* ("promptly") skal fremstilles for en dommer eller annen øvrighetsperson. At pågripelsens lovlighet prøves av en påtalejurist, avbryter ikke fristen.

FNs menneskerettighetskomité har i sin "general comment" 28. oktober 2014 uttalt følgende om forståelsen av bestemmelsen:

"While the exact meaning of 'promptly' may vary depending on objective circumstances, delays should not exceed a few days from the time of arrest. In the view of the Committee, forty-eight hours is ordinarily sufficient to transport the individual and to prepare for the judicial hearing; any delay longer than forty-eight hours must remain absolutely exceptional and be justified under the circumstances" (avsnitt 33).

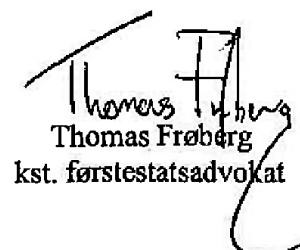
Komiteens uttalelser har betydelig vekt som rettskilde i norsk rett, jf. Rt. 2008 s. 1764 (avsnitt 81).

Etter straffeprosessloven § 183 første ledd skal den pågrepte fremstilles for retten "snarest mulig og senest den tredje dagen etter pågripelsen". Selv om forarbeidene understreker at fremstillingen kun unntaksvis bør finne sted opp mot lengstefristen, kan det stilles spørsmål ved om straffeprosesslovens regel fullt ut er i overensstemmelse med SP art. 9 nr. 3. Forarbeidene til den norske bestemmelsen legger opp til en skjønnsmessig vurdering av når fremstilling senest kan skje, der det blant annet kan ses hen til det straffbare forholdets alvor, hvor tid- og arbeidskrevende etterforskningen er, og hvilken belastning den siktede påføres, jf. Ot.prp. nr. 66 (2001–2002) s. 133. Dette gir anvisning på en mer fleksibel tilnærming enn det den ovennevnte uttalelsen fra Menneskerettighetskomiteen legger opp til.

I forbindelse med etterkontrollen av fremstillingsfristen i 2010 foreslo Justisdepartementet å forkorte fremstillingsfristen til to dager. Riksadvokaten sluttet seg til dette forslaget i høringssvaret 15. mars 2011, ikke minst fordi det ville bringe fremstillingsfristen i overensstemmelse med fristen for overføring fra politiarrest, jf. arrestforskriften § 3-1.

Etter hva en forstår er spørsmålet om endring av fremstillingsfristen fortsatt til behandling i departementet. Menneskerettighetskomiteens uttalelse har gitt problemstillingen ny aktualitet, og har dessuten tilført saken et visst hasteelement – en må forvente at tredagersfristens konvensjonsmessighet vil bli problematisert fra forsvarerhold. Det er således ønskelig at lovgiver snarlig vurderer behovet for en eventuell endring av fremstillingsfristen.

Tor-Aksel Busch

Thomas Frøberg
kst. førstestatsadvokat

Gjenpart: 1. Statsadvokatembetene (inkludert Økokrim)
2. Politimestrene
3. Politidirektoratet

RIKSADVOKATEN

Statsadvokatene (herunder Økokrim)
Politimestrene

DERES REF.:

VÅR REF.:

2014/01071-003 TFR/ggr
682

DATO:

24.06.2014

MIDLERTIDIGE RETNINGSLINJER OM BRUK AV POLITIARREST

Oslo tingrett har i dom 2. juni d.å. i en sivil sak mot staten fastslått at bruk av politiarrest utgjorde en krenkelse av vernet om privatlivet i Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen (EMK) art. 8 og diskrimineringsforbudet i art. 14. Staten ble dømt til å betale erstatning og oppreisning som følge av konvensjonsbruddene. Dommen er ikke rettskraftig.

Stortinget besluttet 10. juni i år å be regjeringen om å (1) vurdere tiltak for å heve kvaliteten på landets glattceller, (2) sikre at 48-timersregelen i arrestforskriften § 3-1 overholdes strengt og (3) forbedre systemet for overføring av pågrepne fra politiet til Kriminalomsorgens varetektsceller. Riksadvokaten har i brev av i dag rettet en henstilling til Justis- og beredskapsdepartementet om å endre forskriftsverket for å sikre et klarere rettslig grunnlag for bruk av politiarrest etter at en fengslingskjennelse foreligger og vurdere harmonisering av fristene etter straffeprosessloven § 183 og arrestforskriften § 3-1. En har videre pekt på at det er grunn til å se nærmere på forholdet mellom antallet sonings- og varetektsplasser.

Det er som nevnt foreløpig ikke avklart om staten vil anke dommen. Foruten en eventuell ankebehandling, er det grunn til å tro at de nevnte initiativ fra Stortinget og påtalemyndigheten vil bidra til å avklare prinsipielle problemstillinger knyttet til bruken av politiarrest. I påvente av utfallet av de nevnte prosessene gir riksadvokaten nedenfor midlertidige retningslinjer om bruken av politiarrest. I den foreliggende situasjon anses dette nødvendig, uaktet om den aktuelle dom blir rettskraftig eller ei. En er kjent med at Politidirektoratet i løpet av kort tid vil sende ut et brev der enkelte aspekter ved innretningen av politiarresten vil bli behandlet. Videre har riksadvokaten og Kriminalomsorgsdirektoratet etablert et prøveprosjekt der varetektsinnsatte har vært plassert i et fengsel med lavt sikkerhetsnivå, og så vidt en forstår er erfaringene gode. Direktoratet vurderer nå om prosjektet skal utvides.

Nærmere om Oslo tingretts dom

Saken i Oslo tingrett ble anlagt av en mann som ved to anledninger var pågrepet og varetektsfengslet pga. mistanke om blant annet narkotikalovbrudd. Han tilbrakte hhv. fem og fire

dager i politiarrest, hvilket i praksis innebar at han ble sittende isolert idet han var utelukket fra fellesskap med andre. Staten anførte at EMK art. 8 ikke kom til anvendelse ved bruk av politiarrest. Tingretten vurderte derimot isolasjonen som et inngrep i saksøkerens rett til privatliv, hvilket innebar at isolasjonen måtte ha grunnlag i nasjonal rett og dessuten være nødvendig i et demokratisk samfunn. Det sistnevnte vilkåret inneholder blant annet et krav om at man må vurdere forholdsmessigheten mellom formålet med inngrepet og de negative virkningene det medfører for den private.

Straffegjennomføringsforskriften § 4-2 fastslår at "innsatte som av retten ennå ikke er besluttet fengslet, skal bare ha adgang til samkvem med andre innsatte dersom påtalemyndigheten forhåndssamtykker". Etter arrestforskriften § 3-1 skal den innsatte overføres fra politiarresten senest to døgn etter pågripelsen, med mindre det av "praktiske grunner ikke er mulig". Tingretten la til grunn at straffegjennomføringsforskriften § 4-2 ga rettslig grunnlag for isolasjon så lenge man var innenfor overføringsfristen etter arrestforskriften. Men kapasitetsproblemer var ifølge tingretten ikke tilstrekkelig til å oppfylle vilkåret i arrestforskriften § 3-1 om at overføring var utelukket av praktiske grunner. Etersom det kun var denne omstendigheten som hadde begrunnet den fortsatte bruken av politiarrest i den konkrete saken, konkluderte tingretten med at isolasjonen som saksøkeren var blitt utsatt for *etter* utløpet av 48-timersfristen savnet hjemmel.

Tingretten la videre til grunn at det ikke var hjemmel for å holde saksøker isolert i politiarrest etter at domstolen hadde avsagt kjennelse om varetekt. Etter straffeprosessloven § 186 a kan domstolen beslutte fullstendig isolasjon av den fengslede, men det forelå ikke kjennelse om dette i den konkrete saken. Den langvarige praksisen for tilbakeføring til politiarrest etter at varetektsfengslingskjennelsen forelå, ble ikke godtatt som tilstrekkelig rettslig grunnlag for isolasjonen.

Retten vurderte videre om isolasjonen av saksøker forut for utløpet av 48-timersfristen var nødvendig i et demokratisk samfunn. Den påberopte fengslingsgrunnen i saken var gjentagelsesfare, og domstolen mente det ikke hadde vært nødvendig å isolere saksøker for å realisere dette formålet. Myndighetene hadde ikke foretatt en individuell vurdering av behovet for isolasjon i den konkrete saken – ut over å konstatere at det forelå en generell mangel på fengselsplasser – og en hadde heller ikke tatt stilling til hvilke skadevirkninger oppholdet i politiarresten kunne få for saksøkeren. Etter domstolens syn forelå det ikke noe samfunnsmessig presserende behov for å holde saksøker isolert i politiarrest ut over "svært kort tid", dvs. noen timer etter innbringelsen.

Tingrettens syn på de krav som følger av EMK art. 8 kan oppsummeres i tre punkter: (1) De første 48 timene etter pågripelsen har isolasjon i politiarrest hjemmel i straffegjennomføringsforskriften § 4-2. Isolasjon i hele denne perioden kan imidlertid likevel utgjøre en krenkelse av art. 8 dersom det ikke foreligger et konkret fundert behov for å utelukke den pågrepne fra fellesskap med andre. (2) Isolasjon i politiarrest etter de første 48 timene savner grunnlag i nasjonal rett dersom kapasitetsproblemer er den eneste omstendigheten som hindrer overføring til en ordinær fengselsplass. (3) Etter at det er avsagt kjennelse om varetektsfengsling, savnes et rettslig grunnlag for isolasjon i politiarrest med mindre retten har kommet til at vilkårene i straffeprosessloven § 186 a er oppfylt.

Tingretten vurderte videre om bruken av politiarrest utgjorde en konvensjonsstridig forskjellsbehandling etter EMK art. 14 jf. art. 8. Domstolen la til grunn at innsatte i politiarrest befinner seg i en sammenlignbar situasjon som andre varetektsfanger, samtidig som den sistnevnte gruppen ikke er underkastet isolasjon med mindre retten har truffet særskilt kjennelse om det. For så vidt gjaldt perioden etter at fengslingskjennelsen forelå, kunne tingretten derfor ikke se at det kunne gis noen objektiv eller rimelig forklaring på hvorfor innsatte i politiarrest var

underlagt et annet isolasjonsregime enn de som var plassert i en ordinær varetektscelle. Mangel på tilgjengelige fengselsplasser ble ikke godtatt som begrunnelse for forskjellsbehandlingen.

Vurderingen av om det forelå konvensjonsstridig forskjellsbehandling forut for fengslingskjennelsen, ble ansett som mer tvilsom. Tingretten kom til at en kortvarig isolasjon i politiarresten – for eksempel før en hadde overblikk over bevissituasjonen i saken og behovet for videre fengsling m.v. – var tillatelig. Domstolen mente dog – etter en vurdering av faktum i den konkrete saken – at det ikke forelå noen rimelig grunn til å holde saksøker isolert etter at politiavhørene av ham var foretatt. Hans rettigheter etter EMK art. 14 var dermed krenket også i deler av perioden forut for at rettens kjennelse om varetektsfengsling.

Midlertidige retningslinjer for bruk av politiarrest

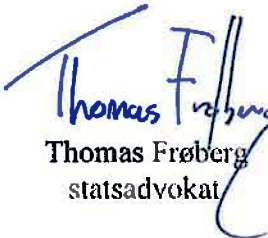
Tingrettens avgjørelse er som nevnt ikke rettskraftig. Dersom avgjørelsen ankes vil rekkevidden av konvensjonsvernet etter EMK art. 8 og 14 selvsagt kunne bli vurdert annerledes. Det er også grunn til å anta at det fra politisk hold vil bli foretatt endringer i regimet med politiarrest, jf. særlig det nevnte vedtaket i Stortinget. I påvente av avklaringene som de nevnte prosessene måtte avstedkomme, gir riksadvokaten følgende midlertidige retningslinjer om bruken av politiarrest:

- Fristen på 48 timer for overføring av den pågrepne til en ordinær fengselsplass må overholdes så langt det er mulig innenfor de gjeldende ressursmessige rammene. Ved opphold i politiarrest ut over 48 timer er det viktig å sikre adekvat og god notoritet om begrunnelsen for oversittingen, jf. arrestforskriften § 3-1.
- *Forut for fengslingsfremstilling i retten* skal det løpende vurderes om det foreligger et konkret behov for å isolere den pågrepne mens vedkommende oppholder seg i politiarresten (eksempelvis på grunn av bevisforspillelsesfare). Hvis det ikke foreligger noe slikt behov, men politiarrest like fullt er det eneste alternativet for å opprettholde en frihetsberøvelse, må det vurderes om isolasjon er forsvarlig, herunder særlig hensett til den pågrepnes helsetilstand. Det må vurderes om det er behov for særskilte tiltak for å avdempe de uheldige konsekvensene at vedkommende må oppholde seg i politiarrest.
- *Når det er fremmet begjæring om varetektsfengsling* og påtalemyndigheten ikke vil begjære den fengslede isolert etter straffeprosessloven § 186 a, må isolasjonsvirkningene av oppholdet i politiarresten avbøtes så langt det er praktisk mulig, for eksempel ved å tilrettelegge for samkvem med andre innsatte eller besøk utenfra.
- *Når retten har avsagt fengslingskjennelse* skal den fengslede ikke returneres til politiarresten med mindre det er besluttet isolasjon i medhold av straffeprosessloven § 186 a eller det er mulig å avhjelpe isolasjonsvirkningene. Et kortvarig opphold for å besørge overføringen til en ordinær fengselsplass må imidlertid kunne aksepteres. Dersom det på grunn av kapasitetsproblemer ikke er utsikter til å skaffe en ordinær fengselsplass innen kort tid – herunder eventuelt ved å løslate en annen varetektsinnsatt – og det heller ikke er praktisk mulig å avbøte isolasjonsvirkningene, skal den fengslede løslates selv om vilkårene for fengsling er oppfylt.
- Det er grunn til å anta at domstolene heretter vil be om en redegjørelse for om den pågrepne vil forbli sittende i politiarrest, før det treffes kjennelse om varetektsfengsling. Hvilket regime den pågrepne vil bli underlagt må derfor søkes klarlagt forut for fengslingsmøtet.

Ansvaret for å besørge oppfølgingen av de ovenstående retningslinjer tilligger påtalemyndigheten i politiet, herunder behovet for å isolere den pågrepne. Riksadvokaten tilrår at politimestrene snarest utpeker en person som er ansvarlig for å implementere retningslinjene i den daglige oppgaveløsningen, og å besørge nødvendig informasjon til relevant personell.

Retningslinjene trer i kraft straks.

Tor-Aksel Busch

Thomas Frøberg
statsadvokat

Vedlegg

Gjenpart:

1. Justis- og beredskapsdepartementet, Politiavdelingen og Kriminalomsorgsadvdelingen
2. Politidirektoratet
3. Kriminalomsorgsdirektoratet
4. Regjeringsadvokaten

OSLO STATSADVOKATEMBETER

Riksadvokaten
Postboks 8002 Dep
0030 Oslo

RIKSADVOKATEMBETET
J.nr: 201202102-21
25 MARS 2013
Arkiv: 373
Saksbeh: THK

Deres ref.:
2012/02102-002 THK/ggr 373

Vår ref.:
2013/00123-2

Dato:
22. mars 2013

HØRING – MER EFFEKTIV STRAFFEFORFØLGNING AV UTENLANDSKE KRIMINELLE.

1. Innledning

Det vises til riksadvokatens brev av 2. januar 2013. En beklager at fristen for tilbakemelding ikke er overholdt.

Det bemerkes innledningsvis at de sakene som statsadvokatene aktorerer i mindre grad påvirkes av at siktede er utenlandsk statsborger enn hva politiet opplever til daglig. De sakene som aktoreres av statsadvokaten vil regelmessig være av en så alvorlig karakter at utenlandske statsborgere vil sitte varetektsfengslet frem til endelig dom og til fullbyrdelse kan iverksettes. (Forutsetningen for dette er naturligvis at siktede er identifisert og påtruffet under etterforskningen.) En konsekvens av dette er at erfaringsgrunnet i forhold til irettføring og fullbyrdelse mot utenlandske kriminelle er større i politiet enn blant statsadvokatene. Problemene med irettføring og fullbyrdelse av dommer (og forelegg) er imidlertid tatt opp med politidistriktene under statsadvokatenes inspeksjoner og annen fagledelse. I særlig grad gjelder dette Oslo politidistrikt, og da spesielt Grønland politistasjon og Østfold politidistrikt (grenserelatert kriminalitet).

En effektiv strafferettspleie forutsetter at politi, påtalemyndighet og domstoler har tilstrekkelige ressurser og lovgivning som setter dem istand til å forebygge, gripe inn, etterforske og iretteføre kriminalitet. Myndighetene må dessuten ha ressurser og regelsett som gjør det mulig å fullbyrde de reaksjoner som domstolene og påtalemyndigheten ilegger etter at kriminalitet er begått og konstatert. Hvorvidt kriminaliteten begås av norske statsborgere eller utenlandske statsborgere uten tilknytning til riket bør i så måte være likegyldig.

Hvilke ressurser og regler som er nødvendige for at politi, påtalemyndighet, domstoler og fullbyrdelsesmyndighet skal kunne ivareta sine arbeidsoppgaver på best mulig måte vil i noen

grad endre seg med tiden. I perioder med en oversiktlig og homogen befolkningsmasse i et land vil behovet for særlige prosessuelle regler for utenlandske statsborgere være mindre enn i tider med større grenseoverskridende mobilitet.

2. De enkelte problemstillinger som er skissert i riksadvokatens brev:

2.1 Forbedret kommunikasjon mellom politiet og Utlendingsdirektoratet.

Etter utlendingsloven § 66 første ledd. Litra c) kan utlending uten oppholdstillatelse utvises dersom han ilegges straff eller særreaksjon for et forhold som kan føre til fengselsstraff i mer enn tre måneder, eller flere ganger i løpet av de siste tre årene er ilagt fengselsstraff. Etter samme lovs § 72 er det Utlendingsdirektoratet som er vedtaksmyndighet. Forutsetningen for at Utlendingsdirektoratet kan treffe vedtak om utvisning er at direktoratet orienteres om at straffesak mot utlending er avgjort og at vilkårene for utvisning er tilstede.

Påtaleinstruksen § 5 – 13 lyder slik:

"Melding til Utlendingsdirektoratet om etterforskning mot utenlandsk statsborger eller grunn for utvisning

Når utenlandsk statsborger som oppholder seg i riket og som ikke er nordisk statsborger eller har permanent oppholdstillatelse er siktet for straffbart forhold, skal politiet straks underrette Utlendingsdirektoratet. For øvrig skal underretning gis når utenlandsk statsborger blir tiltalt for et straffbart forhold som antas å kunne føre til utvisning.

Det skal også straks gis underretning når det foreligger dom i saken eller når den på annen måte er avsluttet eller bortfalt, samt ved eventuell anke.

Det skal tilsvarende gis underretning når det foreligger særlig grunn som kan medføre utvisning av utlending etter utlendingsloven § 66 til § 68.

Departementet gir nærmere bestemmelser om gjennomføring av melding etter denne paragraf, og kan herunder unnta visse typer forseelser for meldeplikt og bestemme særskilte meldingsregler for saker som avgjøres med forelegg."

Det kan synes som om regelverket som knytter seg til utvisning av utlendinger som begår kriminalitet er tilfredsstillende. I alle fall gjelder dette reglene som retter seg mot å treffe vedtak om utvisning. Hvorvidt det er avsatt tilstrekkelige ressurser og/eller regelverket for å iverksette og gjennomføre utvisningsvedtak er tilstrekkelig, vil andre etater kunne svare bedre på enn statsadvokatene.

I den utstrekning politiet eller statsadvokatene unnlater å sørge for varsling av Utlendingsdirektoratet når vilkårene for utvisning er tilstede antar en at det skyldes forglemmelser eller manglende kunnskap om regelverket. De foreslåtte tiltak om at utskrift av status for utlendingens opphold alltid skal legges i personaliamappen og at straffesaker mot utlendinger ikke skal kunne avsluttes i BL før det er tatt stilling til spørsmålet om varsling til Utlendingsdirektoratet vil være gode hjelpemidler mot forglemmelser. Det er vel grunn til å tro at også kunnskapen rundt reglene om utvisning på bakgrunn av kriminalitet vil øke hvis det innføres obligatoriske skritt i BL før man kan avslutte straffesaken.

En bemerker at et pålegg om å legge en utskrift av utlendingens status for opphold i personaliamappen mest hensiktsmessig kan gjøres ved en tilføyelse i Påtaleinstruksenes § 8 – 15.

2.2 Inndrivelse av forelegg mot utenlandske siktede uten tilknytning til riket

2.2.1 Innledning

Det er opplyst at Statens innkrevningssentralt pr i dag har ca 30.000 forelegg mot utenlandske statsborgere, som man ikke har klart å inndrive. Tallet relaterer seg til både ordinære forelegg og forenklede forelegg. Det totale beløpet som er utestående skal være i overkant av 260 millioner kroner. Hvor stor andel dette utgjør av det totale antallet forelegg som utstedes mot utenlandske statsborgere er ukjent for statsadvokatene.

De tilbakemeldinger som statsadvokatene har mottatt fra politidistriktene i forbindelse med inspeksjoner mv tilsier at utlendinger som får presentert forelegg i stor utstrekning vedtar foreleggene. For borgere utenfor Norden er inndrivelsesmulighetene små og det blir dermed forholdsvis risikofritt å vedta forelegg hvis man er borger av andre land.

Så lenge inndrivelse er vanskelig vis a vis utlendinger vil den mest effektive måten å sørge for at kriminaliteten får konsekvenser være å sørge for inndrivelse eller annen effektivering før siktede forlater riket.

2.2.2 Tilbakeholdelse av motorvogn eller andre formuesgoder

For trafikklovbrudd vil norske myndigheter kunne tilbakeholde motorvognen til personer bosatt i utlandet (unntatt Norden) inntil boten er betalt jf vegtrafikkloven § 36 b. Hvis ikke boten er betalt innen to måneder kan motorvognen selges jf vegtrafikkloven § 36 b tredje ledd.

Bakgrunnen for bestemmelsen fremgår av Ot prp nr. 66 (1986 – 87). Under pkt 2 – motiver til de enkelte paragrafer:

” Sanksjoner overfor utenlandske førere – særlig ved fartskontroller er et problem. Foreleggene blir sjelden oppgjort og med tiden avskrevet i regnskapene. Dette har ført til at enkelte distrikter helt unnlater å reagere mot andre utlendinger enn nordiske borgere, selv ved lovbrudd av vesentlig trafiksikkerhetsmessig betydning. Både polititjenestemenn og publikum reagerer mot en slik uheldig praksis.

Danmark har i dag bestemmelser om tilbakeholdsrett i kjøretøyet inntil bøter m.v. er betalt eller det er stillet sikkerhet. Departementet foreslår en ny § 36 b som også for Norges vedkommende gir anledning til tilbakeholdelse når det er nødvendig for å sikre at forelegg blir betalt. ”

En ikke ubetydelig andel de straffbare forhold som begås av utlendinger, også utenfor vegtrafikklovens område, involverer bruk av kjøretøy. Ikke minst gjelder dette ved overtredelser av tollovgivningen. I og med at ordningen med tilbakeholdelse i motorvogn er akseptert i vegtrafikkloven bør det være uproblematisk å sikre betaling av bøter ved tilbakeholdelse av kjøretøy eller annet formuesgode også på andre områder. I alle fall gjelder dette der kjøretøyet eller formuesgodet har hatt en rolle i

den begåtte kriminaliteten, som f eks smugling av varer. En bemerker at i alvorlige saker vil motorvogn kunne beslaglegges med tanke på inndragning jf straffeprosessloven § 203 første ledd jf straffeloven § 35 annet ledd. Tilbakehold av motorvogn til sikring av bøter må derfor forbeholdes saker der inndragning ikke vil skje.

2.2.3 Direkte soning av subsidiær fengselsstraff

Når det gjelder direkte soning av bøter finner en dette noe mer problematisk. De prinsipielle betenkeligheter med ordningen med subsidiære fengselsstraffer utstedt i forbindelse med forelegg og historikken rundt dette er det redegjort for i lovkommentaren til straffeloven § 28 (Straffeloven, Kommentartutgave 2. utg. Første Del. Alminnelige bestemmelser av Magnus Matningsdal og Anders Bratholm (Red) 2003 side 95 flg.)

For norske (og nordiske) borgere er prosessen frem mot soning av bøter ganske lang. Det vises her til straffeprosessloven § 456 og påtaleinstruksen kap. 30. Også når det gjelder soning av ordinære fengselsstraffer vil domfelte regelmessig ha krav på varsel og tid til planlegging. En direkte soning av subsidiær fengselsstraff ved vedtakelse av forelegg vil være effektiv, men vil innebære en betydelig forskjellsbehandling mellom nordiske borgere og andre lands borgere.

Statsadvokatene i Oslo vil ikke gå inn for en ordning med direkte soning av subsidiær fengselsstraff som en direkte følge av vedtagelse av forelegg utstedt av påtalemyndigheten. Skulle det være ønskelig å forfølge tanken om soning i tilfeller der det er det anses umulig å få inndrevet bøter kan det muligens være en farbar vei å sørge for domstolsbehandling av spørsmålet om soning istedenfor bot.

3. Andre forslag til tiltak for en mer effektiv strafforfølgning av utenlandske kriminelle.

3.1 Innledning

Som nevnt innledningsvis har flere politidistrikter i Oslo statsadvokatembeters region opplevd en betydelig økning av kriminalitet begått av utenlandske statsborgere uten tilknytning til Norge de siste årene. Dels gjelder dette personer som kommer til Norge med tanke på å begå kriminalitet, uten at de har noen form for tilknytning til Norge og dels gjelder dette personer hvis eneste tilknytning til Norge er at de har søkt om asyl. Den siste gruppen består i stor utstrekning av personer som har forlatt asylmottaket de er plassert på og befinner seg på ulike steder i Norge uten fast arbeid og uten fast bopel.

Oslo statsadvokatembeter var bl a opptatt av dette under sin inspeksjon ved Grønland politistasjon den 3. og 4. oktober 2011. Også inspeksjonsrapporten fra 2012 var temaet sentralt. Fra statsadvokatenes inspeksjonsrapport av 10. november 2011 hitsettes:

” Et stort antall pågrepne personer i straffesakene ved stasjonen kommer fra land hvor verifiseringsarbeidet knyttet til personalia er krevende. Dette kompliserer arbeidet med straffesakene utover den alminnelige etterforskningen.”

Dette er fremdeles beskrivende for situasjonen.

Ca 60 % av antall pågrepne i Grønland krets er utenlandske statsborgere uten annen tilknytning til Norge enn at de oppholder seg her. En stor andel av disse er uten lovlig opphold i Norge eller asylsøkere som ikke oppholder seg på asylmottak. Storparten av disse har ikke legitimasjonspapirer fra andre land. De har heller ikke fast eller kjent bopel i Norge.

Når en siktet ikke har fast eller kjent adresse i Norge skaper dette store problemer i iretteføringsprosessen. Hvis siktede vedtar et forelegg vil inndrivelse være bortimot umulig, med mindre siktede er i besittelse av kontante penger, eller senere påtreffes med kontanter.

En begjæring om tilståelsesdom etter straffeprosessloven § 248 vil ofte fremstå som bortkastet arbeid fordi tingretten ikke klarer å stevne siktede. I den forbindelse kan nevnes at Oslo tingrett opplyser at hittil i år er ca 33 % av alle begjæringer om tilståelsesdommer blir sendt tilbake til politiet uten dom. Denne andelen gjelder saker fra Oslo politidistrikt. Det er sannsynlig at prosenten som sendes tilbake fra tingretten er enda høyere for Grønland politistasjon sitt vedkommende. En stor del av disse sakene antas å skyldes at siktede ikke er stevnet eller ikke møter etter innkalling.

Et stort antall hovedforhandlinger vil måtte utsettes fordi tiltalte ikke lar seg stevne. Hvis tiltalte lar seg stevne, unnlater vedkommende i mange saker å møte til hovedforhandling. Man kan da få uteblivelsesdom etter i medhold av straffeprosessloven § 281. Problemet da blir å få forkynt dommen slik at den kan bli rettskraftig.

En har ikke hatt tilgang på statistikk over påtaleavgjorte, men ikke rettskraftige saker for Grønland krets. For Oslo pd ser imidlertid utviklingen slik ut for saker som er over 12 måneder gamle (Statistikken for saker eldre enn 12 måneder er valgt fordi dette er adekvate tall for reelle restanser på D listene):

01.01.2009	01.01.2010	01.01.2011	01.08.2011	01.09.2011	01.10.2011
6079	6407	7395	8663	8501	8612

Antall påtaleavgjorte, men ikke rettskraftige saker eldre enn 12 måneder, har altså steget med ca 25 % fra 1. januar 2010 til 1. oktober 2011. Mesteparten av økningen har skjedd i første halvår 2011. Det er antagelig sammensatte årsaker til denne økningen, men det er god grunn til å tro at en ikke uvesentlig årsak til utviklingen er den store andelen pågrepne med utenlandsk statsborgerskap uten fast eller kjent adresse i Norge.

I større saker vil denne kategorien siktede regelmessig bli varetektsfengslet pga unndragelsesfare. Når det gjelder salg av mindre mengder narkotika forsøkte man tidligere å varetektsfengsle disse. Etter at høyesterett i dom av 12. april 2010 (Rt 2010 side 449), etter en konkret vurdering, avgjorde at forsøk på salg av mindre mengder narkotika for førstegangsovertredere skulle medføre betinget fengsel, har man sluttet å begjære fengsling i disse sakene. Bakgrunnen for dette er at en fengsling vil kunne anses som et uforholdsmessig inngrep hvis siktelsen ikke normalt vil medføre ubetinget fengsel jf straffeprosessloven § 170 a.

Grønland politistasjon har vært inne på tanken å etablere ordninger med å fremstille for hurtigpådømmelse innenfor 3 dagersfristen etter straffeprosessloven § 183. Dette vil gjelde tilståelsessaker og saker med enkelt bevisbilde og begrenset vitneførsel. En slik ordning vil kreve store ressurser både med hensyn til varetektsplasser, fremstilling mv. På den annen side vil en kunne hente inn en ressursmessig gevinst ved at saken blir ferdig og at man slipper omfattende stevnearbeid ved en senere iretteføring.

I et notat fra Oslo politidistrikt av 10. mars i år konkluderes det med at det er to formelle skranker som vanskeliggjør en slik fremgangsmåte i tiltalesakene. For det første vil det kunne være problematisk i forholdet til det frie forsvarervalg, jf. straffeprosessloven § 94, 102 første ledd og EMK artikkel 6 nr. 3 bokstav c. For det andre vil dette kunne komme i konflikt med straffeprosessloven § 86 annet ledd om at en tiltalt har krav på tre dagers varsel til hovedforhandlingen. På grunn av disse prosessuelle skrankene har man valgt å ikke gå videre med planleggingen av en slik ordning. Statsadvokatene er ikke uten videre enig i de konklusjonene som trekkes i notatet. I den utstrekning politiet mener at det er effektiv ressursutnyttelse å etablere en slik ordning bør man vurdere å prøve den ut. Hvis det foreligger prosessuelle skranker som vanskeliggjør ordningen kan det være hensiktsmessig å foreslå lovendringer.”

I notat fra Politiinspektør Egil Jørgen Brekke (påtaleleder på Grønland politistasjon) til førstestatsadvokat Thue av 22. februar 2012 fremkommer følgende:

” Ved Grønland politistasjon er nå mer enn 60% av de som pågripes utenlandske statsborgere, mange er afrikanere eller øst europeere, og de nekter å oppgi adresse i hjemlandet, oppholdssted i Norge, og de er uten dokumenter eller annet som kan gi inngang på oppholdssted.

Hver dag har Grønland ca 5-8 pågrepne hvor dette problemet gjør seg gjeldende. Mange er asylsøkere eller søker asyl ved pågrepelse, men har ingen eller kun en løs tilknytning til registrert asylmottak. Flere oppgir å være mindreårige og registreres som under 18 år i alle systemer, til tross for at så ikke er tilfelle.

I mange saker kunne vi ha forsøkt varetektsfengsling inntil rettskraftig dom, men det er problematisk som følge av manglende påtalekapasitet. Videre gjelder enkelte saker forseelser hvor fengsling kan fremstå som uforholdsmessig.

Problemstillingen er todelt. Den gjelder endelig avgjørelse av utferdige tiltaler eller avsagte uteblivelsesdommer, og den gjelder vedtatte forelegg som aldri kan kreves inn. Straffeprosessloven og de rutiner påtalemyndigheten benytter, er ikke egnede i forhold til dagens kriminelle.

1. Forelegg:

I mange tilfeller utferdiges det forelegg uten at disse noen gang kan innkreves. Politiet har et navn, en nasjonalitet og en fødselsdato, uten at man vet om denne stemmer, og adressen er et sted i Romania eller Nigeria. Hvordan skal boten kreves inn? I realiteten kan gjerningsmennene opprettholde sin kriminelle virksomhet i Norge uten at det får konsekvenser. SI har i dag 30887 forelegg til en verdi av 263 millioner kroner som de ikke har fått innkrevd mot utenlandske statsborgere. Ca 150 millioner er fra ordinære forelegg og idømte bøter. Det resterende beløpet er forenklete forelegg.

Innkrevingsproblemet vil kun løses dersom vedtatte forelegg umiddelbart må betales av utenlandske statsborgere, eller det må stilles sikkerhet for boten. Alternativt må subsidær fengselsstraff umiddelbart måtte avsones, om nødvendig i politiarrest. Straffeprosessloven § 454 åpner for en umiddelbar fullbyrdelse, men problematikken knyttet til utlendinger omtales ikke i påtaleinstruksens kap. 30. Ankefristen kan imidlertid forhindre en umiddelbar fullbyrdelse. Her må en mulighet for umiddelbar ankebehandling komme på plass.

Dersom vårt regelverk og vår praksis endres, vil nok antall vedtagelser bli færre, og det aktualiserer behovet for hurtigdomstoler i like stor grad som den andre problemstillingen under punkt 2.

2. Manglende rettskraft:

Mange av de som i dag pågripes får forkynt et tidspunkt for hovedforhandling før de dimiteres fra arresten. Det er ikke mulig å bruke varetekt uten en betydelig styrking av påtalegruppen, og det vil medføre mange rettsoppmøter før saken endelig kan avgjøres. Praksis er således en forkynnelse som ofte resulterer i en uteblivelsesdom. Enkelte dommer blir effektuert, men mange blir liggende da domfelte unndrar seg eller har forlatt riket.

Dersom borgere uten fast bopel i riket kunne fremstilles for hovedforhandling innen tre dager, slik at de ikke måtte dimiteres etter pågrepelse, ville betydelige ressurser være spart, og de forebyggende og preventive elementer som begrunner straff, ville ikke bli helt uten realitet. Dette ville være fullt mulig i enklere saker hvor det er få vitner og et oversiktlig faktum. Saken er ferdig etterforsket dagen etter pågripelsen, noe som er typisk for narkotika- og vinningskriminalitet hvor gjerningsmannen har blitt tatt på fersk gjerning.

Politidistriktet har sett nærmere på dette, og den største hindringen har hittil ligget i det frie forsvarervalg. Dette bør imidlertid kunne løses på samme måte som ved varetektsfengslinger. Det er tross alt enkle saker med utenlandske gjerningsmenn som nettopp har kommet hit, og de kjenner da kun til norske forsvarere dersom de er knyttet til et eksisterende kriminelt nettverk.

I forhold til domfelte utlendinger bør det vurderes endringer i forhold til forskuttert soning og ankebehandling. De må da automatisk kunne holdes i varetekt dersom de ikke stiller kausjon. En eventuell anke burde kunne undergis skriftlig behandling tilsvarende en anke over en fengslingskjennelse. Det vil imidlertid medføre et brudd med vår rettstradisjon, men bør vurderes i forhold til de betydelige samfunnsendringene som har funnet sted de siste tjue år.

Politiet vil ved etablering av hurtigdomstoler kunne holde siktede pågrepet til saken er ferdig behandlet, hvorefter straffen umiddelbart må avsones.”

Problemene med å iretteføre mindre alvorlige straffesaker mot utenlandske statsborgere gjelder for alle stasjonene i Oslo, selv om problemene synes størst i Grønland krets. Også politidistriktene utenfor Oslo opplever likeartede problemer, selv om volumet av saker er mindre.

Det er etablert en arbeidsgruppe som skal se på hvilke muligheter man har for å effektivisere iretteføringen av straffesakene mot utenlandske statsborgere. Dette gjelder både mulighetene som eksisterer innenfor dagens regelverk og eventuelt å foreslå lovendringer som kan effektivisere iretteføringen. Oslo statsadvokatembeter har vært representert i arbeidsgruppen ved førstestatsadvokat Olav Helge Thue.

Arbeidsgruppens arbeid er ikke ferdig. Foreløpig ser det ut til at disse forslagene vil bli fremmet overfor ledelsen i Oslo politidistrikt:

3.2 ”Hurtigdomstol” i tilståelsessaker og saker med enkelt bevisbilde – pådømmelse innen tre dager

Hurtigpådømmelse i saker med enkelt bevisbilde må hovedforhandling holdes innen tre dager. Dette har sammenheng med bestemmelsen i straffeprosessloven § 183 første ledd som bestemmer at påtalemyndigheten må fremstille siktede for varetektsfengsling senest den tredje dagen etter pågripelsen. Dette innebærer at ordningen kun kan benyttes for siktede som er over 18 år, jf straffeprosessloven § 183 annet ledd.

Hurtigdomstolordningen avgrenses mot saker der politiet begjærer varetektsfengsling.

Der vilkårene for varetektsfengsling er tilstede – typisk;

- der det foreligger unndragelsesfare
- der det vil bli påstått ubetinget fengsel
- der det er viktig å få dom i saken

skal politiet varetektsfengsle som før med påfølgende tilståelsespådommelse eller hovedforhandling.

3.2.1. Felles for tilståelsessakene og tiltalesakene med enkelt bevisbilde:

- Utenlandsk statsborger uten fast arbeid og uten fast bopel (ufb og ufa).
- Saker hvor det foreligger unndragelsesfare (unndragelse ifht pådommelse og/eller fullbyrdelse og/eller forkynnelse)
- Straffepåstand opp mot 120 dager (betinget og ubetinget). Dette er ment å være en pekepinn på påstandsgrense for å signalisere at de sakene politiet i første omgang skal forsøke å få gjennomført etter ny rutine. Det er meningen at ordningen skal brukes på mindre alvorlige saker med enkelt bevisbilde. Ved saker med påstand over 120 dager, vil det i første omgang være naturlig å begjære varetektsfengsling.
- Ordningen er aktuell i de enkle sakene der ressursmessige behov begrunner at antall jurister disse sakene skal innom for vurdering, påtaleavgjørelse og aktorering. I de sakene disse ressursmessighetene gjør seg gjeldende, og det samtidig er riktig med ubetinget reaksjon, er hurtigpådømmelse kun aktuelt der det er mindre viktig med en umiddelbar avsoning av straffen. Hvis det er viktig med umiddelbar soning, må siktede fengsles.

3.2.2 Typiske saker:

- Oppbevaring og salg av mindre mengde narkotika, forutsatt at stoffet er gjenkjent av polititjenestemann og/eller erkjent av siktede. Saken må være klar til påtaleavgjørelse.
- Overtredelser av strl. §§ 127, 128 og 326.
- § 228-saker hvis den er egnet. Her er det viktig å ta en vurdering på om saken kan gå uten bevisførsel hvis forholdet er erkjent (dvs burde fornærmede vært tilstede og forklart seg, kanskje spesielt ifht straffutmålingen)
- § 227-saker hvis den er egnet. Her må det tas en individuell vurdering. (Se samme vurdering som i punktet over)
- § 257-saker, tyverisaker fra butikk (der det bevisst er subsumert som tyveri og ikke naskeri, og ikke gis forelegg)
- § 317-saker (der det ikke gis forelegg)

3.2.3. Hurtigdomstol ved tilståelsessaker:

Saker hvor:

- Utlendingen har erkjent
- Aktuell reaksjon er betinget fengsel og evt. bot

Dette vil være saker hvor politiet ønsker å bruke tilståelsesinstituttet fremfor tiltale og det er stor sannsynlighet for at vi ikke får forkynt innkallingen til rettsmøtet og/eller det er stor sannsynlighet for at utlendingen ikke vil møte til ordinær tilståelsessak. Ved denne gjennomføringen vil man her enkelt få en rettskraftig avgjørelse fordi dommen forkynnes i rettsmøtet. I tillegg slipper politiet og avgi møte og aktorere saken.

3.2.4. Hurtigdomstol i tiltalesaker:

Saker hvor:

- Utlendingen ikke har erkjent
- Tilstrekkelige bevis er innhentet
- Bevisbildet er oversiktlig

Dette vil være saker hvor det er ett eller få vitner, og få dokumentbevis. Vitnenes forklaringer må være tatt med/inn i anmeldelsen eller gitt egen forklaring før påtaleavgjørelse. Når det gjelder narkotikasakene er forutsetningen at stoffet er gjenkjent av polititjenstemann og/eller erkjent av siktede (tilsvarende som i tilståelsessakene)

Typiske saker vil stort sett være de samme som i tilståelsessakene.

I straffeprosessloven § 86 annet ledd heter det: “ Ved innkalling til hovedforhandling har siktede krav på tre dagers varsel og ved innkalling til andre rettsmøter 24 timers varsel.”

Med mindre den tiltalte samtykker, vil han effektivt kunne blokkere en hovedforhandling ved å henvise til at påtalemyndigheten ikke har innkalt ham til hovedforhandling i tide. For å få til en effektiv gjennomføring av tiltaket bør straffeprosessloven § 86 foreslås endret. Dette kan gjøres enten ved at siktedes krav på varsel reduseres generelt fra tre dager til en dag eller ved en tilføyelse i bestemmelsen. Tilføyelsen kan f eks lyde slik: “I saker med enkelt bevisbilde og siktede er pågrepet av politiet har siktede likevel ikke krav på mer enn 24 timers varsel til hovedforhandling”

En annen utfordring for politiet i disse sakene blir å få stevnet vitnene i tide, jf straffeprosessloven § 110 første ledd. Det antas at de fleste vitner i saker med enkelt bevisbilde vil være politivitner. Dette vil formodentlig la seg løse. I den utstrekning det er sivile vitner, gjøres det oppmerksom på at tredagersfristen etter straffeprosessloven § 110 ikke er unntaksfri jf § 110 første ledd siste setning (“såvidt mulig bør vitnet...”). Her anser en det ikke nødvendig med lovendring.

3.3 Fremmøteforkynning sammen med innkalling til hovedforhandling:

Som det fremgår ovenfor øker antallet ikke rettskraftige dommer betydelig. Selv om tiltale blir forkynt og innkalling til hovedforhandling blir forkynt vil mange tiltalte unnlate å møte til hovedforhandling.

Antallet uteblivelsesdommer:

En effektiv måte å motivere til fremmøte og å få dommer rettskraftig vil være å kunne forkynne fremmøteforkynning av en fremtidig dom samtidig med at siktede får forkynt tiltalebeslutning og innkalling til hovedforhandling

Oslo politidistrikt fører ikke statistikk over antallet uteblivelsesdommer. Stevnekontoret ved Oslo politidistrikt har opplyst at kontoret i perioden 1. januar 2010 til 19. juni 2012 forkynnte 2084 dommer. Av de dommene som kom inn i den perioden er 322 dommer fremdeles ikke forkynt. (15,4 %) Det er grunn til å tro at en ikke ubetydelig andel av de dommene som ikke er forkynt knytter seg til utenlandske statsborgere uten kjent adresse eller oppholdssted i Norge. (Ca 220 av de 322 dommene som ikke er forkynt lyder på utenlandskklingende navn)

Oslo tingrett fører heller ikke direkte statistikk over antallet uteblivelsesdommer. Det føres imidlertid statistikk over de ulike forkynningsmåtene. En av typetilfellene er statistikk over antallet forkynninger med stevnevitne. Det er grunn til å tro at en stor del av disse forkynningene knytter seg til saker der tiltalte ikke har møtt til hovedforhandling. (De øvrige er postforkynning, fremmøteforkynning og forkynning ved domsavsigelse)

	2009	2010	2011	Pr 01.12.2012
Totalt antall forkynnte dommer	1940	1978	2010	1605
Dommer forkynt ved stevnevitne	229	286	240	260
Dommer forkynt med stevnevitne - prosent	11,8 %	14,4 %	11,9 %	16,2 %

Dette er en manuell statistikk som tingretten fører og det knytter seg usikkerhet til om hvor stor del av forkynnelsene som knytter seg til uteblivelsesdommer. Tallene må derfor anvendes med forsiktighet, Tallmaterialet kan allikevel gi en antydning om hvor stor andel av antall straffedommer som avses som uteblivelsesdommer.

Vilkårene for å avsi uteblivelsesdom i medhold av straffeprosessloven § 281 vil regelmessig foreligge. Problemet vil være å få forkynt dommen for siktede i etterkant av en slik dom. Et ikke ubetydelig antall av de som unnlater å møte er ikke norske statsborgere, de har ikke fast adresse (bortsett fra kanskje til et asylmottak de ikke oppholder seg på) og ikke fast arbeid. Myndighetene har således ingen kontroll på hvor den enkelte befinner seg. Hvis siktede igjen blir pågrepet av politiet vil en dom kunne forkynnes. Ved slik forkynning vil siktede kunne anke, og dermed kunne spekulere i at saken tar enda lenger tid å få rettskraftig fordi politiet ikke vil få tak i ham for å forkynne tidspunktet for ankeforhandling.

Det antas at bedre muligheter til å få rettskraftige dommer hurtigere også overfor denne gruppen vil motivere den enkelte siktede til å faktisk møte til hovedforhandlingen mot ham selv.

Domstolloven § 159 a tredje ledd lyder:

“Dersom dommen skal avsies ved underskriving, kan retten innkalle siktede til forkynnelse ved rettens kontor eller ved et annet offentlig kontor (fremmøteforkynnelse). Siktede plikter i så fall å møte til forkynnelsen. Er siktede til stede eller deltar i rettsmøtet ved fjernmøteteknikk når saken tas opp til doms, gjelder reglene i straffeprosessloven § 42 annet ledd. Er siktede ikke til stede, kan retten innkalle ham til forkynnelse etter reglene i straffeprosessloven § 86 jf. §87. Straffeprosessloven § 89 gjelder tilsvarende.”

Det er ønskelig å innføre en ordning der politiet får fullmakt fra tingretten til å forkynne dato for fremmøteforkynning samtidig med forkynning av tiltale og innkalling til hovedforhandling. I slike tilfeller vil tiltalte få en plikt til å møte til fremmøteforkynning på et hensiktsmessig sted og til en gitt tid, selv om han skulle velge å ikke møte frem til sin egen hovedforhandling.

Hvorvidt gjeldende lovgivning åpner for en slik fremgangsmåte er et vanskelig spørsmål. Det er lite som tyder på at lovgiver så for seg en slik ordning da fremmøteforkynning kom inn i domstolloven i 2001. Utfordringen med mange utlendinger uten fast bopel og uten fast arbeid som ikke møtte til egne hovedforhandlinger er ikke behandlet i forarbeidene.

Lovteksten gir ikke sikre holdepunkter for om fremmøteforkynning er forbeholdt de tilfeller der den tiltalte er tilstede når saken tas opp til doms. Nest siste og siste setning i domstolloven § 159 a tredje ledd (“Er siktede ikke til stede, kan retten innkalle ham til forkynnelse etter reglene i straffeprosessloven § 86 jf. §87. Straffeprosessloven § 89 gjelder tilsvarende.”) kan tyde på at det ikke er meningen å benytte seg av fremmøteforkynning i tilfeller der tiltalte ikke er tilstede. Men siden det er en “kan” – regel, kan man neppe trekke absolutte slutninger av dette alene.

Det kan synes som om forarbeidene kun ser for seg at forkynnelse av fremmøteforkynning skal skje der tiltalte er tilstede under hovedforhandling. I ot prp. Nr 18 (2000-01) heter det på side 31 og 32:

“Der siktede ikke er tilstede i det rettsmøtet hvor saken tas opp til doms, vil det formentlig være mest praktisk at dommen avsies ved underskriving og deretter forkynnes pr post. Om dette ikke fører frem, må dommen forkynnes ved stevnevitne”

En er kjent med at Halden tingrett har praktisert fremmøteforkynning forkynt av politiet i samarbeid med Østfold politidistrikt. Borgarting lagmannsrett har nevnt ordningen i en avgjørelse fra 18. desember 2012 (LB-2012-182567) der en uteblivelsesdom fra Halden tingrett ble opphevet. Opphevelsen knyttet seg til at vilkårene for uteblivelsesdom etter straffeprosessloven § 281 ikke var oppfylt og ikke at dato for fremmøteforkynning var forkynt for siktede av politiet (etter fullmakt fra domsstolen) sammen med innkalling til hovedforhandling. Lagmannsretten tar ikke stilling til lovligheten av fremmøteforkynning som nevnt som sådan, men uttaler at det med en slik ordning lett kan oppstå misforståelser. (Utskrift av Borgarting lagmannsretts dom vedlegges for enkel referanse).

Hvis man rydder av veien de mulighetene for misforståelser som lagmannsretten er kritisk til er det få betenkeligheter med fremmøteforkynning som beskrevet. Den tiltalte får klar og tydelig beskjed om at han skal møte til både hovedforhandling på et gitt sted og til en gitt dato og han får beskjed om at han skal møte til forkynning av dommen til en bestemt dato og tidspunkt på et bestemt sted. Hvis han velger å ikke møte til noen av de tidspunktene han er innkalt til, så har han truffet et valg som han må ta konsekvensene av. Den tiltalte vil uansett kunne gjøre seg kjent med dommen gjennom å kontakte sin forsvarer eller å oppsøke den adressen han har oppgitt til politiet eller domstolen. Dommen skal sendes til hans adresse for det tilfelle at den tiltalte ikke møter til fremmøteforkynning jf. Straffeprosessloven § 310 annet ledd. (se også Rt 2012 side 788). Har tiltalte ingen adresse i Norge kan det ikke være noe i veien for å sende dommen til hans adresse i hjemlandet eller til en poste restante adresse i Norge. Politiet kan pålegges å bistå med å skaffe poste restante adresse før løslatelse, for det tilfellet at siktede ikke oppgir annen adresse.

Pga usikkerheten rundt adgangen til å forkynne fremmøteforkynning sammen med innkalling til hovedforhandling bør det vurderes om det skal foreslås en lovendring, slik at adgangen blir gjort utvilsom. En slik adgang kan hensiktsmessig gjøres ved en tilføyelse i domstolloven § 159 a.

3.4 Påstand om saksomkostninger dekket av dagpenger i fengsel

Etter straffeprosessloven § 436 første ledd bør siktede ”i regelen pålegges å erstatte staten nødvendige omkostninger ved saken”. Det er grunn til å tro at det i stor utstrekning ikke påstås eller idømmes saksomkostninger mot utlendinger fordi det ikke vil være mulig å inndrive pengene.

Etter straffegjennomføringsloven § 19 mottar en innsatt dagpenger i forbindelse med varetekt og soning. Pengene settes inn på konto i fengselet og kan enten forbrukes under fengselsoppholdet eller den innsatte kan spare opp pengene og få med seg restbeløpet etter endt soning. Pr i dag er det opplyst at dagpengene er ca 60 kroner pr dag. På 6 måneder er det dermed mulig å spare opp 10.800 kr. Dette er ikke mye penger etter norske forhold, men for enkelte nasjonaliteter vil det være et ikke ubetydelig beløp å ta med seg hjem. I så fall er situasjonen den at man kan reise med formål å begå kriminalitet til Norge og dermed tjene penger. Blir man tatt av politiet så tjener man penger uansett. Hvis situasjonen er slik, vil fengselsstraffen miste i alle fall noe av den avskrekkende effekten som den er ment å ha.

En kan ikke se at det er rettslige skranker som begrenser myndighetenes mulighet til å ta utlegg eller hefte i oppsparte dagpenger til dekning av saksomkostninger. Forslaget krever dermed ikke lovendringer. Det vil være opp til påtalemyndigheten å påstå, og til domstolene å idømme, saksomkostninger hvis man ønsker å begrense utlendingers mulighet til til å få med seg oppsparte midler etter endt soning i Norge.

En gjør oppmerksom på at oppsparte dagpenger også kan tjene til dekning av idømte erstatningskrav og dekning av hjemreise, jf utlendingslove § 91 første ledd.

Jørn Sigurd Maurud
Førstestatsadvokat

Olav Helge Thue
Førstestatsadvokat